

علاقة الانترنت بالادب والثقافة

م.م. زينب اياد سعيد

وزارة التربية المديرية العامة لتربية كركوك-

الكلية التربوية المفتوحة-مركز كركوك-قسم الدراسة التركمانية

المخلص:

يتناول هذا البحث علاقة الانترنت بالادب والثقافة حيث تم لقاء نظرة للمصادر التركية المتعلقة بهذا الخصوص وعلى نكون قد فهمنا علاقة لأدب التركي والثقافة التركية بالإعلام والإنترنت. على الرغم من كل مشكلة وكل عقبة نفهمها من المعلومات التي نقرأها، تطورت علاقة الأدب والثقافة التركية مع وسائل الإعلام والإنترنت على مر السنين. تعلمنا كيف دخلت القصص والروايات والشعر والسينما والمسرح وغيرها الكثير من المواد الأدبية والثقافية إلى وسائل الإعلام والإنترنت مع مرور الوقت، وكيف تطورت وكيف استمرت رغم العوائق المعلومات التي حصلنا عليها من كتاب الأستاذ الدكتور نبي أوزدمير تشرح لنا هذه المسألة بوضوح. أقدم لكم المعلومات التي حصلت عليها من مصدرين وأماكن مكتوبة أخرى.

Edebiyat ve kültürün medya,internetle ilişkisi

Özet:

Bu makalede Edebiyat ve kültürün medya ve internetle olan ilişkisini birkaç kaynağa göz atarak yazı haline. Baştan sona kadar Türk edebiyatı ve Türk kültürünün medya, internetle olan ilişkisini anlamış olduk. Okuduğumuz bilgilerden anladığımız her sıkıntıya ve her engelere rağmen Türk edebiyatının ve kültürünün medya ve internetle ilişkisi yıllar geçtikçe gelişmiştir. Hikaye, roman, şiir, sinema, tiyatro Ve daha bir çok edebiyat ve kültür konularının zamanla nasıl medya ve internete giriş yaptığını, nasıl geliştiğini ve engellere rağmen nasıl sürdürüldüğünü öğrenmiş olduk. Prof. Dr. Nebi Özdemir'in kitabından aldığımız bilgiler bizlere bu konuyu açık bir şekilde anlatmaktadır. Sizlere iki kaynaktan ve başka yazılı yerlerden aldığım bilgileri sunmaktayım. GİRİŞ Prof. Dr. Nebi Özdemir'in, Aralık 2012'de ikinci baskısı yapılan "Medya Kültür ve Edebiyat" adlı eseri 13.5x21 cm ebatlarında olup 440 sayfadan oluşmaktadır. Türk kültürü ve edebiyatı ile medya arasındaki çok yönlü ve karmaşık ilişkilerin çözümlenmesini amaçlayan kitap, giriş dışında beş ana bölümden oluşmaktadır. Kitabın birinci bölümü, "Kültür, Edebiyat ve Yazılı Medya" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde konu, "Türkiye'deki Yazılı Kültürü Hazırlayan Temel Dinamikler" ve "Kültür, Edebiyat ve Yazılı Medya" alt başlıklarında değerlendirilmiştir. Birinci alt başlıkta, matbaacılık, kâğıt üretimi, kitap piyasası, kütüphanecilik, sözlü kültür ve yazılı kültürün zaman içindeki değişimi üzerinde durulmuştur. Matbu metin ile medya arasındaki ilk bağlantılara bu bölümde değinilmiştir. "Kültür, Edebiyat ve Yazılı Medya" alt başlığında ise yazılı medya ile edebiyat ilişkisi üzerinde durulmuştur. Özellikle Türkiye'deki mizah dergileri ve gazeteleri bağlamında mizah basını, çeviri edebiyatı ve sözlü kültür tiyatrosu geleneklerinin, yazılı medyaya yansıma örnekleri ele alınmıştır. Yine bu bölümde yazılı medya ile çizgi roman ilişkisi örneklerle ortaya konulmuş, her dönemde görsel kültürün asıl olduğu, söz ve yazı temelli yaratıların görsel kültürün ifadesinden ibaret olduğu vurgulanmıştır. Kültür, edebiyat ve magazin basını ilişkisine kısaca değinen Özdemir, kültür ekonomisi kapsamında yazılı medya ve edebiyat ilişkisini ele almış, sonrasında internetin yeni dönem kültür ekonomisinin temel bağlamını oluşturduğu tespitinde bulunmuştur. Roman, öykü, müzik vb. yarışmalarına da yer veren Özdemir, yapılan yarışmalar bağlamında, kültür- medya ilişkisine değinmiştir. Hâlihazırda var olan basın dili ve basın dilinin nasıl olması gerektiği de bu bölümde üzerinde durulan konulardandır. Yine bu bölümde, üniversitelerde verilen medya eğitiminin Türk edebiyatı ile olan ilişkisi ortaya konulmuştur. "Yazılı Medya Bağlamında Kültür, Edebiyat ve Siyaset İlişkisi" alt başlığında ise halka dönük gazetenin ne olduğu üzerinde durulan Özdemir, sonuç olarak "siyaset-edebyat-medya" etkileşiminin araştırılmaya muhtaç olduğunu vurgulamıştır. Kitabın ikinci bölümü, "Kültür, Edebiyat ve Radyo" başlığını taşımaktadır. Türkiye'de radyo yayıncılığının gelişimi üzerinde durulan Özdemir, verdiği örneklerle, sözlü/yazılı edebiyat gelenekleri, aşıklık

geleneği ve kentli sözlü kültür tiyatrosu ile radyo arasındaki ilişkiyi, Özay Gönlüm örneğinde ortaya koymuştur. Özdemir'in tespitine göre son bir buçuk asırda yaşayan nesilleri gazete, dergi, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçları biçimlendirmiştir. Bugünün ve geleceğin nesillerini ise internet biçimlendirecektir. "Kültür, Edebiyat ve Sinema" başlıklı üçüncü bölümde, Türkiye'de sinemanın gelişimi anlatılmıştır. Yine bu bölümde, sözlü ve yazılı edebiyat gelenekleri ile sinema ilişkisi ele alınmıştır. Türk yönetmenlerin görüşlerinden hareketle, sinemanın ne olduğu üzerinde durulmuş ve özellikle senaryonun edebî metin olup olmadığı tartışılmıştır. Özdemir, medya gibi sinema alanındaki gelişmelerin de yazılı ve sözlü kültür geleneklerini zayıflatabileceğini, hatta yok edebileceğini savunanların aksine bilinçli radyocu, sinemacı ve televizyoncuların Türk sözlü ve yazılı kültüründen beslenerek özgün eserler ortaya koyabileceklerini belirtmiştir. "Kültür, Edebiyat/Çizgi Roman ve Fantastik Sinema" alt başlığında, Hollywood ve Türk yapımı örneklerden hareketle, çizgi roman, fantastik sinema ve kültür ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Özdemir'e göre radyo, sinema ve televizyon, yeni masal anaları olarak işlev görmektedir. Tiyatro ve sinema ilişkisi bu bölümde ele alınan son konudur. Dördüncü bölüm, "Kültür, Edebiyat ve Televizyon" başlığını taşımaktadır. Bölümün girişinde, Türkiye'de, televizyon yayıncılığının gelişimi üzerinde durulmuştur. Bu bölümde de diğer bölümlerdeki gibi sözlü/yazılı kültürden bahsedilmekte ve sözlü/yazılı kültürün televizyon ile ilişkisi ortaya konulmaktadır. "Tiyatro ve Televizyon", "Âşıklık Geleneği ve Televizyon/Medya", "UNESCO Sözleşme ve Yaklaşımları Kapsamında Kültür, Edebiyat ve Televizyon/Medya İlişkisi" bu bölümün alt başlıklarını oluşturmaktadır. Özdemir, verdiği örneklerle medyanın olumlu taraflarını göstermekte ve yer yer de eleştirisini yapmaktadır. Hâlihazırda var olduğunu düşündüğü problemlere çözümler önermektedir. Örneğin, sözlü kültür geleneklerinde, medyanın etkisiyle zamanla ortaya çıkan, yozlaşma, çözülme ve etkisizleşme mutlaka tartışılmalıdır diyen Özdemir, böylelikle sağlıklı kültürel şifreler temelinde bugün ve gelecek için, gelenek kökenli özgün yorumlara ulaşmak mümkün olacağını savunur. Özdemir'in üzerinde durduğu bir başka sorun, medyanın başlı başına bir anlatım ve gösterim aktörü haline gelmesiyle, sözlü kültürün etkisizleşmeye başlamasıdır. Özdemir'e göre bu sorun da, yazılı medyanın, yazılı kültürü yerleştirmek ve pekiştirmek için ötedeki sözlü kültürden yararlanmasıyla çözümlenebilir. "Kültür, Edebiyat ve İnternet" başlıklı son bölümde internet üzerinde durulmuş, sözlü ve yazılı edebiyat gelenekleri, tiyatro gelenekleri ve mizah ile internet arasındaki bağlantı ortaya konulmuştur. Özdemir, bu bölümde, Ocak 2008 tarihli, sanal ortamda yapılan bazı edebiyat tarama kayıtlarına yer vermiştir. Anahtar kelimeler ve onların ne kadar arandıkları rakamsal değerlerle ortaya konulmuş ve bu değerlerden hareketle hangi alanın ne kadar rağbet gördüğü belirtilmeye çalışılmıştır. Örneğin, Yeni Türk Edebiyatı, internette en fazla kayda sahip olan Türk edebiyatı dönemi olarak dikkat çekmektedir. Daha 19. yy.'ın ortalarından başlayarak edebiyat ürünü bir yandan metalaşırken (nesneleşme), bir yandan da kitleselleşmenin belirtilerini vermektedir. 20. yüzyılsa, yalnızca insan topluluklarının değil, metanın da kitleselleştiği bir çağ olmuştur. Kitlesel üretim, kitlesel tüketimi doğurmuştur. Yakın zamanlara kadar edebiyat dünyasının kendine özgü bir magazini de yoktu. Şimdi bu dünyanın magazini var. Yüzbinler satan romanlar, artık bir milyon tiraja doğru koşuyor. 40-50 yıl önce bu rakamlar hayal bile edilemezdi. Daha sonra bunlara ek olarak sözün teknolojileşmesi ortaya çıkmaktadır. Walter J. Ong'un sözlü ve yazılı kültür (sözün teknolojileşmesi) kitabında bizlere çok önemli bilgileri vermektedir. Kitap 230 sayfadan oluşup içindekiler (Teşekkür, sunuş, dilin sözlü niteliği, birincil sözlü kültürlerin çağımızda keşfedilişi, sözlü kültürün psikodanimamiği, Yazı bilincinin yapısını değiştirir, matbaa, mekan ve kapanıklık, sözlü bellek, öykü çizgisi ve karakter çizimi, birkaç teorem, kaynakça, dizinden oluşmaktadır. Sözlü kültürden yazılı kültüre geçişin sonuçlarını görmek açısından mühim bir kaynaktır, Son yıllarda sözlü kültürler ile yazı yazma alışkanlığının derinden etkilediği kültürlerin bilgi kullanımı ve bu bilgiyi sözelleştirme yöntemleri arasındaki bazı temel farklar keşfedilmiş; bu keşiflerden çıkan sonuçlar da çok şaşırtıcı olmuştur. Edebiyatta, felsefede, bilimde, hatta okuryazarların sözlü iletişiminde düşünme ve anlatım biçimiyle ilgili, sorgulamadan kabul ettiğimiz pek çok niteliğin, insanoğlunun kendi doğasından değil, yazı teknolojisinin bilincimize sunduğu olanaklardan kaynaklandığını anlayınca, insan kimliği kavramımızı yeni baştan irdelemek zorunda kalmış bulunmaktayız. Kitabımın konusu, sözlü ve yazılı kültür arasındaki farklardır. Daha doğrusu, bu veya herhangi bir kitabın okuru, yazılı kültürün içeriğini zaten yeterince bildiğine göre, konumuz, önce sözlü kültürün düşünme ve düşünceyi anlatım biçimi (ki bu biz okuryazarlara ilkin tuhaf gelebilir), sonra da sözlü kültürden kaynaklandığı için hep sözlü kültürü alıntılı olarak irdeleyeceğimiz okuryazar düşünme ve anlatım biçimidir. İletişim biçim ve araçlarındaki değişimler, kültürü meydana getiren unsurların üretim, taşınma ve tüketim gibi süreçlerini de doğal olarak etkiler ve bunların, şartlara göre değişmesine, başka bir forma dönüşmesine ya da tamamen ortadan kaybolmasına neden olur. Üretilen her yeni iletişim teknolojisi, bir taraftan

önceki teknolojilerin oturtulduğu zeminden, kullanıma sunduğu kültürel pratiklerden ve bu pratiklere bağlı alışkanlıklardan yararlanırken diğer taraftan da varlığını pekiştiren yeni birtakım üretim, tüketim ve kullanım pratikleri de geliştirmektedir (Binark, 2015: 10). Bu anlamda elektronik kültür ortamı da doğal olarak hem kendisinden önce ortaya çıkmış olan sözlü ve yazılı kültür ortamlarının imkanlarını kullanır hem de kendine özgü pratiklerini geliştirir (Çevik, 2016: 115). McLuhan'a göre kültür nasıl iletişim kurulduğuna bağlı olarak şekillenir ve iletişim teknolojisindeki bir buluş kültürel değişime yol açar. İletişim modelindeki değişim insan yaşamına şekil verir. McLuhan'a göre biz ilk başta aletlerimize şekil veririz, daha sonra aletlerimiz bize şekil verir (Rigel, Batuş vd., 2005: 22) Ong, yedi bölümden oluşan kitabında önce dil, sonra yazı ve matbaa en son olarak da bilgisayar üzerinde durarak teknolojinin hem kronolojik bir sıralamasını sunmakta hem de bugünkü yeni medya ortamlarının zeminini hatırlatmaktadır. Kitabının ilk bölümüne başlarken modern dilbilimin babası Ferdinand de Saussure'e atıfta bulunarak, onun her tür sözel iletişimin öncelikle konuşma temeline dayandığı görüşünü aktarmaktadır. Ong'un kitabına dil ile başlaması aslında kitabın gidişatı ve savunduğu görüşle ilgili de ipucu vermektedir. En güçlü ideolojik araç, dil teknolojisinin kendisidir. Dil, tamamen bir ideolojidir. Dil bize sadece şeylerin adlarını öğretmekle kalmaz aynı zamanda hangi şeylerin adlandırılacağını öğretir. Dil, dünyayı özneler ve nesnelere olarak böler. Nelerin süreç, nelerin olay ve nelerin nesne olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtir. (Postman, 2016: 119). İnsanların yaşadığı her yerde dilin varlığına, insanların sayısız yoldan iletişim kurduğuna işaret eden Ong, iletişim kurulurken insanların jest, mimik ve el kol hareketleriyle tüm duyularını seferber ettiklerinin altını çizmektedir. Ong, yazının dilin gücünü pekiştirdiğini ve yine yazının sözlü kültürden bağımlı hiçbir zaman koparmadığını vurgulamaktadır. Sözlü anlatımın yazısız da var olduğunu ancak her sözlü dilin yazılı olmadığını vurgulayan Ong, yazının sözlü anlatım olmadan hiçbir zaman var olamayacağını kaydetmektedir. Sözü bütün kültürlerin temeline oturtmaktadır Ong. Yapay zeka üzerine çalışan Ray Kurzweil (2015: 135), konuşma dilinin ilk teknoloji, yazılı dilin ise ikinci teknoloji olduğunu ifade etmektedir. Yazıyı aynı anda hem faydalı, hem yetersiz hem de tehlike olarak gördüğünün altını çizen Ong, bu görüşüyle, Marshall McLuhan ve Neil Postman'ı desteklemektedir. Postman'ın (2016: 9-10), Platon'un Phaedrus adlı eserinde verdiği örneğe bulunduğu atıf, özde yazılı kültürün ancak genelde teknolojilerin değerlendirilmesi boyutunda ufuk açıcudur: "Sokrates'in arkadaşı Phaedrus'a anlattığı hikayeye göre, Yukarı Mısır'ın büyük bir şehrinin Kral Thamus bir keresinde sayılar, hesaplama, geometri, astronomi ve yazı dahil birçok şeyin mucidi Tanrı Theuth'u ağırlar. Theuth, Kral Thamus'a buluşlarını sergiler ve bu buluşların Mısır'da adamakıllı bilinmesi ve mevcut olması gerektiğini söyler. Thamus bütün buluşların ne işe yaradıklarını inceler ve her bir buluşu beğenip beğenmediğini dile getirir. Sıra yazıya gelince Theuth, 'Sayın kralım, bu Mısırlıların bilgeliğini ve hafızalarını geliştirecek bir başarıdır. Bilgelik ve hafızanın reçetesini buldum' der. Thamus ise, 'Ey mucitlerin piri, icat yapmak ayrı şey, icadın onu kullananlara fayda mı yoksa zarar mı getireceğini kestirmek ayrı şey. Yazıyı kullanmaya başlayanlar hafızalarını kullanmaktan vazgeçecekler ve unutkanlaşacaklar. Birşeyleri hatırlamak için iç kaynaklarını kullanmak yerine harici birtakım işaretlere bel bağlayacaklar. Sen hafıza için değil, hatırlama için bir reçete keşfettin. Sonuçta belki bilgili sayılacaklar ama birçok şeyin cahili olacaklar' karşılığını vermiştir". Ong, birincil ve ikincil sözlü kültür tanımlarına da yer vermektedir. Yazı ve matbaa kavramlarının varlığını bile bilmeyen, iletişimin yalnız konuşma dilinden oluştuğu kültürlere birincil sözlü kültür, günümüz ileri teknolojisiyle yaşantımıza giren telefon, radyo, televizyon ve diğer elektronik araçları sözlü nitelikleri, üretimi ve işlevi önce yazı ve metinden çıkıp sonra konuşma diline dönüştüğü için de "ikincil sözlü kültür" olarak niteleyen Ong, ikincil sözlü kültürün varlığını matbaaya dayandırmaktadır. Kitabının ikinci bölümünde Ong, ilk dilbilimcilerin yazılı ve sözlü dil ayrımına karşı çıktıklarını ve bunu da sözlü gelenek sayesinde sözel sanat biçimlerinin geliştiği vb. konulara dayandırdıklarını aktarmaktadır. Marshall McLuhan'ın göz-kulak, sözlü-metinsel ayrımından yararlanan Ong, James Joyce'un çok önce bu kutuplaşmayı sezdiğini hatırlatır. Ong, sözlü-yazılı kültür ayrımına gereken önemin verilmediğinden yakınmaktadır. Ong üçüncü bölümde, sözlü kültürün psikodinamiğinden bahsetmektedir. Sözlü kültürde deneyimin belleği pekiştirdiğini vurgulayan Ong, birincil sözlü toplumlarda düşünme ve anlatımın belleğe dayalı olduğunu yazmaktadır. Yaşanılan olaylar, edinilen tecrübeler bellekte kayıtlıdır. Kayıtlı olayın benzeri veya aynısıyla karşılaşıldığında bellekteki bilgiler ortaya çıkar. Bu olaylar tekrarlandıkça bellekte pekişir ve deneyim olarak hayatımızda yerini alır. Sözlü kültürle yazılı kültür arasındaki benzerlik ve farklılıkları kitap boyunca aktaran Ong, sözlü kültürde meslek öğreten el kitaplarına benzer şeylerin olmadığını zaten bunlara da ihtiyaç duyulmadığını, meslek edinmenin yolunun çıraklık, gözlem ve uygulama olduğunu vurgulayarak, yazının insanların birbirini soyutladığı ortamları getirdiğini, sözlü gelenekte ise insanların birbirleriyle iç içe olduğunu aktarmaktadır. Ong, yazılı kültürü toplumdan soyutlanmanın nedenlerinden biri

olarak görürken günümüz dijital ortamlarında bu durum farklı boyutlarda gerçekleşebilmektedir. Yeni medya ortamlarında aile bireylerinin aynı evin içinde cep telefonu aracılığıyla veya farklı uygulamalarla iletişim kurduğu örnekler de bulunmaktadır. Meslek edinme yöntemlerine bakıldığında, usta-çırak ilişkisinin günümüz yeni medya ortamlarında dijital platformlarda uygulanageldiği bir gerçektir. Sadece usta-çırak ilişkisinde değil, eğitim alanında da uzaktan eğitimlerin yaygınlaştığı, öğrenciler ile öğretmenin yüzyüze iletişime girmeden sanal eğitimlerin olduğu aşikardır. Bu durumda kitapların yakın zaman içerisinde ortadan kalkabileceği olası görünmektedir. Ong kitabında yazılı ve sözlü kültür arasındaki diğer bir ayrımın da mesafeli olmak yerine duygudaş ve katılımcı olmak boyutunda ortaya çıktığını kaydetmektedir. Ona göre, sözlü kültürde öğrenmek veya bilmek, bilinenle bilen arasında yakın, duygudaş ve ortaklaşa bir özdeşleşmeye ulaşmak demektir, yazı ise bilineni bilenden ayırdığı gibi kişisel gerçeklikten de uzaklaştırarak bilgiyi nesnel kılar. McLuhan'a göre, Gutenberg ile başlayan basım devrimi endüstriyel devrimin öncüsü olmuştur. Ancak basım devrimi aynı zamanda toplumu parçalamıştır. Dolayısıyla okuyucular tek başlarına okuma fırsatı elde etmişler ve toplumdan soyutlanmışlardır (Rigel, Batuş vd., 2005: 20). Yazının özellikle matbaanın insanı uzaklaştırdığı hatta tabiatını bile bozabildiğini anlatan Ong, bu düşüncesiyle Marx'ın yabancılaşma kavramını akla getirmektedir. Marx, yabancılaşmayı yeni araçların ortaya çıkışıyla birlikte insanın doğaya ve kendisine yabancılaştığından bahsetmektedir. Yabancılaşma Marx'ta, kapitalizmin getirdiği kavramlardan biridir. Aslında Ong ve Marx'ın görüşündeki benzerlikten yola çıkıldığında, matbaanın kapitalizmi getirdiği, kapitalizmin de yabancılaşmayı doğurduğu fikri ile karşılaşılmaktadır. Bu durum günümüz açısından ele alındığında, insanların hemen hemen bütün eylemlerini yeni medya ortamlarında gerçekleştirdiği görülmektedir. Bankacılık, okul kayıtları, alışveriş, iş başvuruları ve daha birçok işlem artık insanlarla yüzyüze iletişim kurmadan, onlarla aynı mekanı paylaşmadan, sıraya girmek vb. aynı duyguları yaşamadan, bir tuşa basarak halledilebilecek işler arasına girmiştir. Bu ortamlar sayesinde insanlar yerlerinden kalkmadan, evlerinden dışarı çıkmadan, farklı iletişim yöntemleriyle hayatlarını sürdürmektedir. Sözlü ve yazılı iletişimin insanlar arasındaki ilişkilere etkisini de kitabında anlatan Ong, sözlü iletişimin insanları birleştirdiğini, yazı ve okumanın ise kişinin tek başına yaptığı ve kendi iç dünyasına döndüğü eylemler olarak değerlendirmektedir. Yazıyı teknoloji olarak değerlendiren Ong'un bu bakış açısını günümüz yeni medya ortamlarıyla eşleştirebiliriz. Yazılı kültürün ilk dönemlerinde toplumlar için yazı neyse, yeni medya ortamları da bu dönemde odur. Ancak günümüz dijital ortamlarına ayak uydurma hatta içselleştirme, yazının ortaya çıktığı dönemlere göre daha hızlı ve sancısız olmuştur. Ong, McLuhan'ın "Görüntü, ayırır; ses, birleştirir" düşüncesinden yola çıkarak, bir şeyi görmek, seyretmek için o nesneden uzaklaşmak gerektiğini de ifade etmektedir. "Halbuki ses insanın içine akar. Kendinizi işitmenin, sesin içine gömebilirsiniz. Aynı şekilde görüntünün içine gömülme imkansızdır. Parçalayan duyu olan görmeye karşılık ses birleştiricidir. Görüntüde aranan en önemli nitelik açık seçiklik, belirginlik, ayırmadır. İşitmede aranan en üstün nitelikse uyum, birleştirmedir" der Ong. Kitabının dördüncü bölümüne, ilk bölümde bahsettiği Thamus'un yargısını hatırlatarak başlayan Ong, bu bağlamda yazının insan bilincini en çok değiştiren tekil buluş, bir nesne, imal edilmiş bir ürün olduğunun altını çizmektedir. Ong, yazıya alışmanın unutkan olacağını, yazının zihni zayıflatacağını belirterek, yazının edilgen ve kendi gerçek dışı, yapay dünyasına kapalı olduğu aktarmaktadır. "Tıpkı bilgisayar gibi" cümlesiyle Ong, bu bölümde karşımıza çıkacak konunun da sinyalini vermektedir. Ong, yazının zihni zayıflatacağı yönündeki düşüncesiyle sanki günümüz yeni medya ortamlarında karşılaşılan durumu haber vermektedir. Artık basit hesaplamalar bile kağıt kalem kullanarak değil, bilgisayar veya cep telefonu aracılığıyla yapılmaktadır. Çantamızda telefon numaraları ve/veya adreslerin kayıtlı olduğu not defterleri yerini smartphone, ipad vb. araçlara bırakmıştır. Ankesörlü telefonlarda arama yapabilmek için numarayı çevirirken o numaranın, gideceğimiz yerin adresini not ettiğimiz kağıtta ararken o adresin hafızamızda yer etmesi durumu yeni medya ortamları öncesinde kalmıştır. Çantamızda/yanımızda not defteri, kalem yerine cep telefonu veya ipad taşımak yeterli hale gelmiştir. Bütün hafızamız artık bu cihazlardadır. Söze teknoloji girdikten sonra, yeni teknolojinin sonuçlarını en iyi şekilde eleştirmenin ancak mevcut en ileri teknoloji araçlarından yararlanmakla mümkün olduğunu vurgulayan Ong, teknolojinin sadece eleştiriyi yaymak için kullanılmadığını, her yeni teknolojinin aslında o eleştirinin kendisini doğurduğunu da kaydetmektedir. Buradan yola çıkarak, yazı ve matbaayı eleştirmenin yine yazı ve matbaa ile mümkün olduğunu ifade ederek, aynı şeyin yeni medya ortamlarının eleştirisi için de geçerli olduğu söylenebilir. Yeni medya ortamlarını eleştirenler yine bu ortamlardan yararlanmaktadır. Bu ortamlar sayesinde eleştiri konusu doğmaktadır. Düşüncelerinden etkilendiği Platon'a da kitabında atıfta bulunan Ong, "Platon, tıpkı bugün birçok insanın bilgisayarı gördüğü gibi, yazıyı dışsal, yabancı bir teknoloji olarak görüyordu. Bugünse yazıyı öyle içselleştirmiş, benliğimizin o denli ayrılmaz bir parçası kılmışız ki, matbaa ve bilgisayarı kolaylıkla teknoloji

olarak nitelendirdiğimiz halde yazıyı teknoloji olarak görmekte zorlanıyoruz. Fakat yazı bir teknolojidir, araç gereç kullanımını zorunlu kılar: Kağıt, kalem, hayvan derisi, tahta, boya, mürekkep vb.” ifadelerine yer vermektedir. Yazı gibi her teknoloji beraberinde birtakım araçların da zorunluluğunu getirir. Cep telefonu, dizüstü bilgisayar, ipad vb. araçlar şarj cihazını, dışarıdayken şarjın bittiğinde kullanılması için bir de harici şarj cihazını, bu araçlardan internete bağlanabilmek için wi-fi bağlantısını, ekranlarının çizilmemesi için ekran koruyucu kılıfları, masaüstü bilgisayarlarda yazıcı, tarayıcı vb. araçları ihtiyaç haline getirmiştir. Teknoloji ihtiyaçların niteliğini de değiştirmiş, lüks ihtiyaçlar en temel tüketim ihtiyaçları haline getirilmiştir. Ong, doğal konuşma dilinin tersine yazının yapaylığından bahsetmekte ve konuşmanın insanın doğal yeteneği olduğu vurgusuyla yazı ve söz arasındaki bir ayrımı daha gözler önüne sermektedir. Yazının başka yapay yenilikler gibi belki de hepsinden daha fazla kişinin öz kaynaklarından yararlanmasına en geniş olanak sağlayan çok değerli bir buluş olduğunu, teknolojinin sadece kişinin dışında kalan yabancı bir araç değil, bilincin kendi iç değişimleri olduğu vurgusunu yapan Ong’a göre yazı ile şiir, roman, hikaye vb. edebiyat eserleri ortaya çıkmıştır. Bunlar yazarının kendi içinden gelen ve yazıyla görünür kıldığı bir nevi kişisel buluştur. Bu buluşlar yazı sayesinde insanlığa sunulmuştur. Yazma pratiği, mitlere ve tarihe özgü geçmişi yaratmış, yerli ve yabancı yaratılar faydalanılabilir hale gelmiştir. Nesneye ilişkin düşünce, nesnenin kendisinden farklılaşmıştır (Innis, 2006: 32). Ong, teknolojinin yapay ve yapaylığın da insanların doğal bir parçası olduğunu belirterek, teknolojiden yararlanmanın insan ruhunu zenginleştirdiği, genişlettiği ve iç yaşamını yoğunlaştırdığı kaydetmektedir. “Yazıyı anlamak için yazının bir teknoloji olduğunu kabul etmeliyiz” diyen Ong, yazının insanın teknolojik buluşlarının en büyüğü olduğunu da yadsımamaktadır. Yazıyı kelimelerin mekansal boyutu, matbaayı da kelimeleri bu mekana hapseden olarak gören Ong, her metnin görüntü ve ses içerdiğini, matbaanın, baskının, yazının hiçbir zaman yapamayacağı kadar kelimeleri mekana amansızca yerleştirdiğini vurgulamaktadır. Günümüzde kullandığımız teknolojinin temeli söz ve yazıya dayanmaktadır. Ong, bu düşünceyi kitabında sık tekrar, atıf ve örneklerle iyi bir şekilde sunmaktadır. Sözlü ve yazılı kültür ayrımını akılda kalıcı cümlelerle okuyucuya aktaran Ong, teknolojiyi kullanan çoğu insanın neredeyse hiç düşünmediği konuyu ustalıklıca ele almaktadır. Ong, yazıyı duyuşsal açıdan da değerlendirerek, konuşmayı sözlü-işitsel duyudan çıkarıp yeni bir duyu dünyasına, görmeye bağladığı için hem konuşmayı hem de düşünme biçimini dönüştürdüğünü aktarmaktadır. Tıpkı radyo ve televizyon gibi... Duyusal açıdan sözü radyoya, televizyonu yazıya benzetebiliriz. Radyo işitsel, televizyon da hem işitsel hem görseldir. Ancak yeni medya ortamları, tüm duyulara hitap edebilmektedir: İşitsel, görsel, dokunma. Ekranda bir şey izlerken görsel duyuyu, ekrandaki görüntünün sesi işitsel duyuyu, klavye veya ekranda kullanılan tuşlar da dokunma duyusunu harekete geçirir. Ong, kitabının beşinci bölümünde matbaayla gelen yenilikleri, matbaanın nelere kapı araladığını anlatmakta, matbaayla birlikte kitap sayfalarının çıktığını, kapak sayfasının bir etiket olduğunu ve bunun kitabı bir nesne ya da şeye dönüştürdüğünün altını çizmektedir. McLuhan da Ong gibi, matbaanın ve tipografik yazının insan yaşamına etkilerini inceler. Her yeni buluşun insanın bir uzantısı olduğunu düşünen McLuhan’a göre duyuşsal duyuya bağlı olarak yaşayan insan matbaanın buluşuyla görsel alana kaymıştır. McLuhan (2014), matbaanın yol açtığı ayrımla Batılı insanın göz dünyasına yöneldiğini ve kulak dünyasından koptuğunu belirtmektedir. McLuhan’a göre “araçlar insanın uzantısıdır.” Bu uzantı akla gelen herşeyi kapsar. Konuşulan ve yazılı sözcük, giysi, ev, para, basın, yol, araba, tekerlek, uçak, fotoğraf, telgraf, daktilo, telefon, sinema, radyo, televizyon... Kamera veya fotoğraf makinesi gözün uzantısıdır, tekerlek ayağın uzantısıdır, el aletleri elin uzantısıdır (McLuhan ve Fiore, 2012). Matbaanın icadını ekonomi politik açıdan ele alan McLuhan, Gutenberg Galaksisi’nde (2014) baskı kültürünün tüketici kültürünü de beraberinde getirdiğini yazmaktadır. Baskıyla birlikte Avrupa’nın ilk tüketici çağını yaşadığını belirten McLuhan, basılı kültüre alışan insanın elektrik enformasyon çağına alışmasının kolay olmadığını vurgulamaktadır. Ong, matbaa sonrasını elektronik olarak nitelerken, sözel anlatımın elektronik dönüşümünü anlatmaktadır. Bu dönüşümün hem kelimenin yazıyla başlayıp matbaayla pekiştirilen mekan bağlarını güçlendirdiğini hem de bilinci ikincil sözlü kültür çağına soktuğunu kaydetmektedir. Yazı, elektronik kültür ortamına geçişin temel basamağıdır (Çevik, 2016: 113). McLuhan, elektronik medya sayesinde insanların dünyayı yeniden birlikte algılamaya başladıklarının altını çizmektedir (Rigel, Batuş vd., 2005: 20). Bu birlikte yaşama yukarıda sözü edilen toplumsal yaşamın şekil değiştirmiş halidir. Yani Maria Bakardjieva’nın tanımıyla “hareketsiz toplumsallaşma”dır (akt. Binark, 2014). Yeni medya ortamlarında insanlar farklı benliklerle, anonim veya nonim kimliklerle çevrimiçi iletişim kurabilmekte ve yüzyüze gelmeden, oturdukları yerde toplumsallaşabilmektedir. Postaman’a göre (2016: 63), bilgi çağı 16. yüzyılın ilk yıllarında matbaanın keşfiyle başlamıştır. Sözel kültürler Gutenberg ile yazılı kültüre dönüşmüştür. Yazılı kültür de elektronik kültüre dönüşmektedir. Buna bağlı olarak düşünce tarzı da

değişmektedir. McLuhan, televizyonu insan yaşamının çizgisini ve düşüncesini kıran bir alet olarak görmüştür. Televizyon sayfalardan ve dizilerden oluşan sıralı basılı kültürü etkilemiştir. Elektronik çağının bir başka ilginç özelliği, gizliliği tamamen ortadan kaldırmasıdır. Elektronik hızda hiçbir gizlilik kalmamıştır. McLuhan elektronik çağın en önemli aracı olan televizyonun dışarıyı içeriye, içeriyi dışarıya taşıdığını söylemektedir. Ona göre televizyon gözü kulak olarak kullanır (Rigel, Batuş vd., 2005, 21). Elektronik teknoloji olan telefon, radyo, televizyon ve çeşitli ses kayıt araçlarının bizi ikincil kültür çağına soktuğunu kaydeden Ong, bu çağın katılımcı gizemi, topluluk duygusunu geliştirmesi, yaşanan anı odaklayışı ile birincil sözlü kültüre benzediğini vurgulamaktadır. Elektronik çağda değişim göstermeye başlayan topluluk duygusu yeni medya ortamlarıyla daha da değişmiş, Castells'in deyimıyla "ağ toplumu" (2013a) haline gelmiştir. Tıpkı şu anda yaşanan "yeni medya yazılı basını ortadan kaldırır mı?" tartışmaları gibi, ilk dönemlerinde elektronik araç – basılı kitap tartışmalarının yaşandığına da atıfta bulunan Ong, elektronik araçların basılı kitapları yok etmediğini belirtmektedir. Ong, elektronik araçların kitap sayısını artırdığını ifade ederek, teknolojiden yana tavır sergilemektedir. Bu görüşünü, elektronik ses kayıt cihazlarıyla söyleşiler yapıldıktan sonra bu tür kitaplardan binlerce basılmasına dayandıran Ong, "Bu kayıt cihazları olmasa pek çok söyleşi bugün kağıt yüzü göremezdi" demektedir. Ong, yeni aracın eski olanın konumunu hem pekiştirdiğini hem de değiştirdiğinin altını çizmektedir. Sözlü ortam yazılı ortam sonrası uğradığı tüm değişimlere rağmen ortadan kalkmayıp devam etmiştir (Yıldırım, 1998'den akt. Çevik, 2016: 116). Yani hem sözlü kültür hem de yazılı kültür elektronik kültür ortamı içinde değişip dönüşerek ve yeni formlar içine girerek de olsa varlığını korumuştur. Ong, ikincil sözlü kültürün, birincile hem çok benzediğini hem de hiç benzemediği zıtlığından yol çıkarak, yazı ve matbaanın okumakta oldukları metni anlamaları için insanları yalnız kıldığını, birincil ve ikincil sözlü kültürlerin de dinleyiciler arasında güçlü bir grup bilinci yarattığı vurgusunu yapmaktadır. Ong, kültürlerin bir araya getirdiği kitlelere de değinerek, ikincil sözlü kültürün grup bilinciyle bir araya getirdiği dinleyici topluluğunun birincil sözlü kültürdekenden kat kat geniş olduğunu aktarmaktadır. McLuhan'a göre bu geniş topluluk "global köy"dür (McLuhan ve Powers, 2001). McLuhan, enformasyon akışının elektronik çağda hızlandığının altını çizmektedir. Ona göre enformasyon tüketimi dünyayı büyük bir enformasyon tüketimine sokmuştur. Dünya, insanların herşeyin aynı anda öğrendiği bir köy haline gelmektedir. Bu yerde insanlar hızla tüketmeye başlamıştır ve insanlar neredeyse sadece tüketim için vardılar (Rigel, Batuş vd., 2005: 17-18). McLuhan ve Powers (2001) elektronik çağda veriye ulaşmanın kolaylığına dikkat çekerken tıpkı Ong gibi, bu çağın diğer tarafını da bize göstermektedir. Aşırı bilgi yüklemesinin insanların psikolojileri üzerinde olumsuz etki yaptığı, insanları duyarsızlaştırdığı ve şizofrenik bir noktaya sürüklediğidir bu diğer yönü. Ong, kitabının altıncı bölümünde sözlü bellek üzerinde durmaktadır. Tüm bilgi ve söylemin kaynağını insan denetimine dayandıran Ong, bunu sözel olarak işlemenin temel yolunun deneyimin nasıl doğup geliştiğini zaman akışını izleyerek aktarmak olduğunu kaydetmektedir. İlk zamanlarda kitapların topluluk önünde yüksek sesle okunduğunu hatırlatan Ong, buna rağmen okuma ve yazmayı insanın tek başına gerçekleştirdiği eylemler olarak nitelendirmektedir. Ong yabancılaşma derken, yazı ile birlikte insanların okuma ve yazma eylemlerini yapmak için yalnız kaldıklarını ve toplumdan kendilerini soyutladıklarını kastetmektedir. Ong, kitabının yedinci ve son bölümünde Roland Barthes'ın metinlerarasılık teoremine atıfta bulunarak, bütün metinlerin metin dışından destek aldığını vurgulamaktadır. Metnin okunmadığı sürece birşey ifade etmeyeceğini, birşey ifade edebilmesi için metnin önce yorumlanması yani okurun iç dünyasıyla ilişkilendirmesi gerektiğini yazan Ong, burada metnin içselleştirilmesinin önemine vurgu yapmaktadır. İnsan iletişiminin hiçbir zaman tek yönlü olmadığını yazan Ong, biçim ve içeriğin gelmesi beklenen karşılığa göre şekillendiğini ifade etmektedir. Ong, iletişim ve medya kavramlarına da değinerek iletişimin öznel arası bir olgu olduğunu, medya modelininse böyle olmadığını bildirmektedir. Birincisinin yazı kültüründe konuşma, özellikle bilgi aktarımı işlevini gördüğünü; ikincisinin ise gerçek bir alıcının bulunmadığı tek yönlü bilgi ileten bir kağıt parçası olarak değerlendirmektedir Ong. Yazının icadı ve zamanla yaygınlaşması, insanlığın bugüne ve geleceğe uzanan gelişim çizgisindeki en önemli kırılma noktalarından biridir. Matbaanın gelişimiyle derinlik kazanan bu kırılma, sonraki yıllarda icat edilecek tüm teknolojilerin de zeminini oluşturur. Ancak "teknoloji" denince, makinelerin ve gelişmiş elektronik sistemlerin akla geldiği günümüzde yazı, bir teknoloji gibi algılanmamaktadır. Bu algılama biçimine karşı çıkan Walter Ong, yazının teknoloji olduğunu vurgular. Ong'a göre, günümüz insanı matbaa ve bilgisayar kolaylıkla teknoloji olarak nitelendirmesine rağmen yazıyı teknoloji olarak görme konusunda zorlanmaktadır. Aslında bu durum günümüz insanının, yazıyı tamamen içselleştirmiş ve benliğinin ayrılmaz bir parçası haline getirmiş olmasından kaynaklanır. Ancak yazı, özellikle de alfabeli yazı, önemli bir teknolojidir. Dahası yazı, matbaa ve bilgisayar teknolojilerine göre çok daha zorlayıcıdır. Çünkü yazı özünde sözlü, yani konuşmaya

dayalı olan kelimeyi görsel mekana yerleştirmiştir .Dolayısıyla hem matbaa hem de bilgisayar, dinamik sesi, suskun mekana indiren ve kelimeyi yaşanan andan koparan yazının açtığı yolda ilerlemişlerdir (Çevik, 2016). Bugün herkes bilgisayar kullanmaktadır ya da herkes bilgisayar tarafından kullanılmaktadır. Bugün biliyoruz ki, bilgisayarın ortaya çıkmak için telgraf, telefon ve dijital devrenin icadı gibi buluşları beklemesi gerekiyordu (Postman, 2016: 105-107).Bilgisayarlar, genel olarak yaptıkları şeylerden ötürü teknik haberleşme yöntemlerine aşırı vurgu yaparlar ve gerçekliğe çok az önem atfederler. McLuhan'ın "Araç mesajın kendisidir" aforizmasına bu kadar iyi örnek olabilmiş bir başka teknoloji yoktur. Bilgisayar neredeyse doğal bir süreçtir. Şu an bilgisayar teknolojisi gerçek iletişimin yeni vasıtası olmaktan çok yeni bir tarz taşıyıcı işlevi görmektedir. Enformasyonun büyük bir kısmı hızlı biçimde bilgisayar sayesinde aktarılmaktadır. (Postman, 2016: 115).McLuhan ve Powers (2001), internetin sinyalinin vermişlerdir. Onlara göre binlerce iletişim aygıtı aracılığıyla ışık hızında çalışan bilgisayar tercihlerini ister kusursuz düzenlenmiş bir sigorta yatırım programı, ister düşsel bir seyahat olsun, veri tabanı yoluyla önceden sinyalleşmiş potansiyel alıcılara ısmarlama ürünler ve hizmetler üretecektir.Söz, yazı, matbaa, bilgisayar derken "yeni medya" olarak nitelenen araçları kullanmaya başladık attı onları her yeni teknoloji gibi içselleştirdik.İletişim ve iletişim araçları her dönemde önemli olmuştur. Innis bu durumu,, geniş alanların etkini yönetimin iletişimin etkili olmasına bağlamaktadır (Innis, 2006: 27).İletişim pratikleri, kişiler arası iletişimi ve iletişim araçlarına dayalı iletişimi kapsar. Toplumsal ölçekte insanların hayatlarında anlam üreten işaretleri aldıkları. işledikleri ve gönderdikleri sembolik ortamı oluşturan şey, iletişim araçlarına dayalı iletişimidir. Son yıllarda iletişimde en önemli dönüşüm, kitlesel iletişimin kitlesel öz iletişime (mass self communication) kayması olmuştur. Kitlesel öz iletişim bir izleyici, dinleyici kitlesine ulaşma olanağına sahip, ama mesaj üretiminin kişinin kendisine bağlı olduğu, mesaj alımını kişinin kendisinin yönlendirdiği, elektronik iletişim ağlarından içerik kabulü ve bir araya getirme işinin kişinin kendi seçimlerine dayandığı karşılıklı etkileşime dayalı iletişim biçimidir (Castells, 2013b: 1).İnsanlar başkalarıyla birlikte olabilmek için ağlar inşa eder, başkalarıyla birlikte olabilmek için de belli ölçütlere dayanmak isterler. Bu ölçütler önceden tanıdıkları da kapsar. Mobil iletişimin yaygınlaşmasının da desteklediği daimi bir bağlantılılık halidir bu. ...Sosyal ağlar, insanların deneyimlerinin bütün boyutları arasında bağlantı kuran canlı mekanlardır. Bu da kültürü dönüştürür, çünkü insanlar düşük bir duygusal maliyetle paylaşır, böylece enerji ve çabadan tasarruf ederler. Zaman ve mekan aşarlar, ama içerik üretir, bağlantılar kurar, pratikleri birbirine bağlarlar. İnsan deneyiminin her boyutunda sürekli ağlar oluşturan bir dünyadır bu. Çok sayıda daimi etkileşim sayesinde birlikte evrilirler. Ama birlikte evrilmenin koşullarını seçerler. Başka bir deyişle insanlar fiziksel hayatlarını yaşar, ama giderek sosyal ağ sitelerinde çok sayıda boyutta birbirleriyle bağlantı kurarlar. Paradoksaldır, sanal hayat, iş ve kent hayatının örgütlenmesiyle bireyselleşen fiziksel hayattan daha sosyaldir. Ama insanlar sanal bir gerçekliği yaşamaz. Aslına bakarsanız gerçek bir sanallık söz konusudur, çünkü toplumsal pratikler, paylaşma, topluma karışma ve toplumda yaşama sanallıkta akışlar uzamı denen tanımda kolaylaşır (Castells, 2013b: 13) .Ong'un kitabı değerlendirilirken amaç, teknolojilerin her iki yönüne de dikkat çekmektir. Bu bağlamda Postman ve McLuhan'ın görüşleri de önemlidir.Postman'a (2016: 8) göre, birçok insan teknolojinin sadık bir dost olduğuna inanır. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi teknoloji dosttur. Hayatımızı kolaylaştırmakta, temiz kılmakta ve uzatmaktadır. İkinci olarak kültürle olan uzun süreli samimi ve yakın ilişkisinden ötürü teknoloji, sebep olduğu sonuçların sorgulanmasına davetiye çıkarmaz. Teknoloji güvenilmek ve itaat edilmek isteyen bir dosttur ki birçok insan teknolojiye güvenmektedir ve boyun eğmektedir zira teknoloji gerçekten çok cömerttir. Fakat elbette bu dostluğun karanlık bir yanı vardır. Teknolojinin hediyeleri yüksek maliyetten masum değildir. En dramatik haliyle ifade edecek olursak, teknolojinin kontrol dışı büyümesi insanlığın hayati kaynaklarını yok etmektedir suçlamasında bulunabiliriz. Teknoloji ahlaki temelden yoksun bir kültür meydana getirmektedir. İnsan hayatını yaşamaya değer kılan zihin yöntemlerine ve sosyal ilişkilere zarar vermektedir. Kısaca teknoloji, hem dost hem düşmandır.McLuhan genellikle insanların, yeni icatların ve teknolojilerin getirdiği iyi yönlü yeniliklerle ilgilendiklerine dikkat çekmektedir. Ancak McLuhan, teknolojilerin getirdiği kötülüklerin insanlar tarafından görmezden gelindiğini vurgulamaktadır. (Rigel, Batuş vd., 2005: 18-19).Ong'un ilgi gören Sözlü ve Yazılı Kültür kitabı, teknolojinin determinizmine kapılmadan, günümüz yeni medya ortamlarını, iletişimin gelişim evresi ışığında değerlendirmek için son derece iyi bir fırsat sunmaktadır. Kitapta dilden başlayarak ortaya çıkan teknolojileri günümüzün temeli olarak niteleyen Ong, pek çoğumuzun unuttuğu belki de hiç farkında olmadığı hususu defalarca değişik biçimlerde dile getirmektedir: Yazı bir teknolojidir ve bütün teknolojilerin temeli de sözlü kültürdür.

Kaynakça:

.1 Prof.Dr.Nebi Özdemir "Medya,Edebiyat ve kültür"kitabı.

٢. Walter J. Ong “Sözlü ve Yazılı Kültür” SÖZÜN TEKNOLOJİLEŞMESİ kitabı.
٣. Kurzweil, R. (2015). Bir Zihin Yaratmak – İnsan Düşüncesinin Esrarı, (Çev.) Dilara Gostolüpçe, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
٤. Castells, M. (2013a). İsyen ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.